

JOSEPH GULSOY, FILOLEG

Text: FRANCESC VIADEL / Fotos: RAFA GIL

"No cal l'Acadèmia Valenciana"

Joseph Gulsoy (Ordu, Turquia, 1925), catedràtic emèrit de la Universitat de Toronto, ha estat investit doctor Honoris Causa per la de València. Gulsoy ha dedicat la seua vida a l'estudi del català, tasca iniciada a València el 1957 de la mà de Joan Coromines.

La tardor de 1957, un jove procedent de la Universitat de Xicago vagarejava per la ciutat de València tot cercant mots en valencià que satisfieren la seua insadollable curiositat convenientment atiada pel mestre Joan Coromines. Aquell xicot era Joseph Gulsoy i els seus afanys pel valencià van impactar tant entre determinada ciutadania que fins i tot es va fer mereixedor de ser nomenat l'any 1958 faller d'honor del barri de Pa-traix. Anècdotes a banda, Gulsoy s'ha guanyat un prestigi acadèmic en el camp de la filologia difícilment superable.

Entre tots els guardons que l'investigador canadenc ha rebut, cal citar el Premi Catalònia (1988) de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), el Premi Internacional Ramon Llull (1989) de la Fundació Congrés de Cultura Catalana, el seu nomenament com a membre de la secció filològica del IEC (1998), el doctorat Honoris Causa per la Universitat de Barcelona (1998) i ara, a penes fa uns dies, el de doctor de la de València.

—Tinc entès que la seua primera vocació filològica es va adreçar al castellà i al portuguès... Com arriba a interessar-se pel valencià?

—Havia fet el batxillerat a la universitat de Colúmbia Britànica, Vancouver. Després, de l'any 53 al 55, vaig continuar els meus estudis a la de Toronto, estudiant llengües romàniques. Treballava l'etimologia, m'interessaven els mots i potser l'afeció em venia pel meu pare, un lingüista que parlava sis llengües i que a més s'interessava per l'origen de les paraules. L'any 54 apareix el primer volum del diccio-

nari etimològic castellà de Joan Coromines. El diccionari fou per mi, que a penes tenia fonts a partir de les quals treballar, tota una descoberta! Es donava el cas que tenia un dels meus antics mestres de Vancouver, George Mc Spadden, ensenyant a la universitat de Xicago, on estava Coromines, i és a través d'ell que contacte amb el professor català. Li vaig escriure una carta dient-li que m'agradaria fer un estudi sobre els arabismes de les llengües hispàniques. Coromines s'hi va interessar i finalment vaig aconseguir unes beques per anar a Xicago. En la primera trobada que tinc amb ell em fa un examen de francès, llatí, italià, alemany... (riu)..., quedà content i així vaig passar d'alumne seu a col·lega, a amic, a col·laborador. A Xicago hi havia un programa magnífic de romanística, molt complet... i Coromines, que era un apassionat de la seua llengua, em formà en el català, en Llull, en el *Tirant lo Blanch*, en Maragall... Em va impressionar molt i sobretot la manera com tot això es podia aprendre de la mà de Coromines, que ja era tota una celebritat. Vaig agafar una base sòlida de les llengües romàniques amb Coromines. Un dia em preguntà si havia pensat en la meua tesi doctoral i em suggereix, advertint-me que ja

sabia del meu interès pels arabismes a les llengües hispàniques, fer o allò que jo volia fer, o una edició crítica de les *Vides dels Sants Rossellonesos*, un anònim del segle XIII, o fer un estudi del diccionari valencià-castellà del xativí Manuel Joaquim Sanelo. Vaig optar per això darrer. Era una tasca difícil: calia comprovar si Sanelo havia encertat les correspondències castella-

"De la categoria de Coromines dins de la romanística al món tan sols hi havia tres o quatre persones. Spitzer, que havia fet una ressenya del diccionari, ja explicava que Coromines era un mestre de mestres."

—Havia fet el batxillerat a la universitat de Colúmbia Britànica, Vancouver. Després, de l'any 53 al 55, vaig continuar els meus estudis a la de Toronto, estudiant llengües romàniques. Treballava l'etimologia, m'interessaven els mots i potser l'afeció em venia pel meu pare, un lingüista que parlava sis llengües i que a més s'interessava per l'origen de les paraules. L'any 54 apareix el primer volum del diccio-

nes, veure d'on havia tret les fonts, d'on havia tret els mots... El títol de la meua tesi finalment era *Diccionario valenciano-castellano de Manuel Joaquín Sanelo, edición y estudio de fuentes y lexicología* que va ser publicat l'any 64 per la Societat Castellonenca de Cultura. Vaig llegir tot el que es podia trobar: Gassull, *Coses de la meua terra*, de Francesc Martínez, *Tipos i modismes de la terra del Ge*, de Martí Gadea, els sainets d'Escalante... Eren obres escrites amb el llenguatge del poble i em vaig apassionar pel valencià (*riu*).

—*Bé, li va caldre venir a València.*

—Sí, això és l'any 57. Abans que res aconsegués una fotocòpia del manuscrit del diccionari de Sanelo que es trobava a París, a la biblioteca Mazarina. Després arriba la beca per poder passar sis mesos a Barcelona i sis mesos a València. A Barcelona vaig conèixer Josep Maria Casacuberta, Pere Bohiga, Antoni Maria Badia Margarit... tots m'animaven... I faig la transcripció del diccionari de Sanelo, la recerca primària. Abans d'anar a València també vaig estar a ciutat de Palma per conèixer Manuel Sanchis Guarner, que treballava amb Francesc de Borja Moll en un pis de la plaça d'Espanya en el diccionari Català-Valencià-Balear. Guarner quedà impressionat de veure la transcripció del diccionari de Sanelo, i deia, "això ho publicarem, això ho publicarem" (*riu*).

Abans d'arribar a València hi havia hagut una preparació en molts sentits. Havia tingut ocasió d'acompanyar Coromines aquell mateix any al Pirineu i veure com feia les enquestes. Era sorprenent veure la transformació que sofria. Coromines esdevenia de cop i volta un pagès que parlava com el poble. Així creava confiança. Sempre, però, s'acabaven adonant que estaven al davant d'un savi i col·laboraven entusiasmats. Bé, en tot cas, era una classe pràctica.

—*Tornem a València...*

—La primera cosa que faig és conèixer Josep Giner i Joan Fuster. En el cas de Fuster, passa una cosa curiosa. Venint en el tren conec una jove que resultà ser una veïna seua de Sueca i li vaig donar una carta que justament tenia escrita per a ell. Quan la rebé, Fuster, diu que bé, que ell visitava una vegada per setmana València per reunir-se amb uns amics i que ens podríem trobar. Ens vam conèixer i em va convidar a visitar Sueca i tastar la paella de la seua mare, segons ell la "millor del món" (*riu*). Bé, ens vam fer amics. A Sueca, acompanyats de Fermí Cortés, vaig recórrer les marjals i vaig anar anotant tot el que m'explicaven sobre el conreu de l'arròs... A València, al costat de Giner també vaig aprendre molt. Es va posar a la meua disposició, orientant-me, aconsellant-me. Tenia manera d'ajudar-me (*riu*) perquè com que treballava a Cor-

reus de nit mentre no venia ningú aprofitava per estudiar. Em va presentar molta gent, com ara Arturo Zabala, que era molt important en aquell moment. Ell dirigia la *Revista Valenciana de Filologia* i sempre m'animava. De fet tothom no sabia què fer-se amb mi, es quedaven molt parats davant d'un estranger que tenia aquell interès pel valencià. El fet que jo fóra deixeble de Coromines també era un aval molt important. A Lo Rat Penat se'm considerava molt, com si fóra una personalitat, quan jo era un estudiant!, i així em convidaven als actes que feien, a les celebracions de la conquesta de València que organitzaren... Per mediació de Giner conec també les tertúlies de Xavier Casp i Miquel Adlert, on també anaven Emili Beüt, Maximilià Thous..., hi vaig anar tres o quatre vegades. Jo a Adlert ja l'havia conegut a Barcelona perquè ell tenia relació amb la casa Publia, un mena d'agència de publicitat que estava també ficada amb el tema del *Diccionari*

Català-Valencià-Balear.

—*De què es parlava, de política, de llibres...?*

—No, res de política. De literatura... Cadascú llegia allò que havia escrit. Volien dignificar la llengua i això feien. Jo aprofitava per fixar-me en les diferències, en els matisos del català de València.

—*La València del 57 devia ser...*

—Molt tranquil·la (*riu*).

—*I pel que fa a la llengua?*

—Jo descobria a cada moment una novetat. Primerament molts parlaven a casa valencià però al carrer en castellà. En canvi quan els valencians es trobaven, fóra quina fora la seua extracció social, llavors parlaven valencià. M'havia sorprès... Vaig conèixer gent que no volien ensenyar la llengua als seus fills, els preguntava el motiu i em deien: "*el valenciano es una lengua muy basta*". No era veritat! Jo coneixia els textos, la llengua escrita, no entenien que hi havia registres diferents, que el valencià a què ells es referien era el del carrer... En tot cas la llengua estava encara molt viva a la ciutat i als pobles tothom la parlava.

—*Em sembla que es va implicar tant a València que fins i tot el van nomenar faller major de Patraix...*

—Ha, ha, ha... això es culpa de Joan Picó, el propietari de l'hostal del carrer Cirilo Amorós on jo vivia. Vaig conèixer a través d'ell alguna gent gran del barri i sembla que els vaig sorprendre per allò que li deia de ser un estranger que s'interessava pel valencià i tot això. Molt simpàtics!

—*Els anys 1962 i 1965, vostè va recórrer amb el mestre Joan Coromines una vintena de pobles del País Valencià amb la intenció de recollir material per al Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana i per a l'Onomasticon Cataloniae. Com va ser aquella peripècia viatgera, amb què es van trobar?*

"Havia tingut ocasió d'acompanyar Coromines al Pirineu i veure com feia les enquestes. Era sorprenent veure la transformació que sofria. Coromines esdevenia un pagès que parlava com el poble."

—Vam visitar la banda d'Alcoi, aquella zona, Llutxent, Quatretonda... bé. Feia molta calor, un sol africà que tant a Coromines com a mi ens deixava molt xafats! Va anar molt bé. Abans d'anar a cada poble Coromines s'informava del lloc i d'on havíem d'allotjar-nos. Fou molt interessant. Jo havia estudiat moltíssims autors valencians, llegit els seus mots, escrit articles sobre les seues paraules, ara els escoltava directament. Tot va anar perfecte encara que de vegades hi havia coses que no estaven previstes. L'any 62, no recorde a quin poble va ser, van venir un dia a la casa on estàvem i ens van dir que ens havíem de presentar davant del capità de la Guàrdia Civil. Algú havia cregut que érem perillosos, fent tantes preguntes com feiem i tantes fotos. Una vegada a la caserna, l'oficial ens preguntà quina era la nostra missió allà. Coromines —que era qui portava la veu cantant— va explicar-li que érem científics, que recollíem mots... i tot seguit li va ensenyar una carta de recomanació, una mena de salconduït, de Ramon Menéndez Pidal,

—El darrer any els polítics valencians han intentat la creació d'una Acadèmia Valenciana de la Llengua. Quina és la seua opinió sobre aquest ens que pretén ser normatiu?

—Els meus estudis sempre m'han deixat clar que el valencià i el català són la mateixa cosa... No veig la necessitat d'una Acadèmia Valenciana de la Llengua, no ho veig clar. Més aviat, em pesa que hi haja avui dia una divisió per la qüestió lingüística entre els valencians.

llavors president de la Real Academia de la Lengua Española, on es cantaven les qualitats de Coromines. La cosa va acabar bé (*riu*). El segon viatge ja el vam fer més cap al sud, cap a la Marina si no recorde malament.

—Amb quina mena de país es van trobar?

—Era un país molt pobre, tancat. Però també s'ha de dir que això era una cosa generalitzada, a València, a Barcelona... És una cosa difícil de descriure després de tants anys.

—Des que hem començat la conversa ens ha acompanyat la referència a Coromines, una persona important en la seua trajectòria com a científic. Com valoraria les seues aportacions, la seua influència?

—Coromines era una persona molt genial però entre els amics (*riu*), ho dic perquè era una persona molt exigent i que sempre deia el que pensava. No tolerava les faltes. Bé, de la categoria de Coromines dins de la

romanística al món tan sols hi havia tres o quatre persones. Spitzer, que havia fet una ressenya del diccionari, ja explicava que Coromines era un mestre de mestres. Era una persona increïblement treballadora, incansable, i molt preocupat per la seua feina. Quan comença el diccionari ja tenia 70 anys i havia sofert un atac al cor. Patia perquè li passara alguna cosa i volia assegurar-se que estiguera garantida la continuïtat de la seua tasca. El material estava recollit de manera que es podia publicar si li passava alguna cosa.

Vaig col·laborar amb ell en el diccionari. Jo anava a Pineda cada any des de 1976 i durant dotze anys als estius. Recorde que llavors jo treballava a l'arxiu de Perpinyà sobre un diccionari medieval iniciat per l'arxiver i filòleg del XIX Julià Bernard Alart. Coromines, que havia de visitar Perpinyà un cop l'any per tal d'obtenir el visat del consolat nord-americà i poder així quedar-se a Catalunya, un dia em cridà per telèfon al lloc on m'allotjava. "Gulsoy! —em digué—, sóc Coromines,estic a Perpinyà, ja

tinc cent pàgines del diccionari!", estava molt engrescat! (*riu*). Sempre treballava. Començava més o menys a la una del migdia, s'aturava a dinar quan podia, i continuava fins a les cinc o a les sis de la matinalada. De vegades em trucava a Toronto: "Gulsoy!, ara mateix he acabat la lletra E!" (*riu*).

—El secessionisme lingüístic ha suposat, des d'una òptica social, un fre per al ple desenvolupament de la llengua al País Valencià...

—La línia de la universitat sempre ha seguit les passes de Sanchis Guarner. El valencià és català. No podem injuriar la ciència aturant-nos per dubtes sense fonament. Sóc estranger, no tinc prejudicis, ni faig patriotisme, vaig als fets.

—Quin creu que és el futur de la llengua catalana?

—Fa quinze anys tenia una certa consternació per la situació del català a Barcelona, a València... Això ha canviat. Podem mirar el futur amb esperança.

